

قوانین هیتی‌ها

قانون نامه‌ای از آسیای صغیر

با دیباچه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی

هری هافنر

برگردان: فرناز اکبری رومنی

Haffner, Harry A.

هافنر، هری

قوانین هیتی‌ها: قانون نامه‌ای از آسیای صغیر، هری هافنر؛ برگردان فرناز اکبری رومنی؛ با دیباچه علی حسین نجفی ابرندآبادی. - تهران: حقوقی، ۱۳۸۴.
۱۹۲ ص.

ISBN: 964-7277-48-2

Law collections from کتاب حاضر ترجمه مقالاتی است که توسط مولف در کتاب Mesopotamia and Asia minor, 2nd ed. 1997 نوشته شده است.

فهرستفویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه به صورت زیرنویس.

۱. حقوق حتی - - ماخلد، ۲. حقوق باستانی - - ماخلد، الف. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، ۱۳۲۸ - مقدمه نویسی، ب. اکبری رومنی، فرناز، مترجم، ج. عنوان، د. عنوان: قانون نامه‌ای از آسیای صغیر.

۳۴۰/۵

KL ۴۷۰۷ / ۹ ق ۲ هـ

۱۳۸۴

۸۴-۱۰۴۲۲ م

کتابخانه ملی ایران

انتشارات حقوقی

نام کتاب: قوانین هیتی‌ها، قانون نامه‌ای از آسیای صغیر

نام مؤلف: هری هافنر

نام مترجم: فرناز اکبری رومنی

حروفچینی: مؤسسه فرهنگی - هنری سینا

لیتوگرافی: پژمان

چاپ و صحافی: پژمان

چاپ اول: بهار ۱۳۸۴

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰ تومان

آدرس: تهران - خیابان استاد مطهری - خیابان ترکمنستان - پلاک ۲۶ - طبقه سوم -

واحد ۵ - تلفن: ۸۴۳۸۲۴۵

ISBN: 964 - 7277 - 48 - 2

شابک: ۹۶۴ - ۷۲۷۷ - ۴۸ - ۲

کلیه حقوق این اثر متعلق به ناشر است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	دباجه
۱۳	مقدمه مترجم
۲۵	قانون نامه هیتی ها - مقدمه
۲۵	مردم هیتی
۲۶	پیدایش قوانین و اصلاحات مربوط به آن
۲۹	شکل گیری قوانین - محدوده و ساختار
۳۲	تدوین قوانین
۳۲	موارد قراردادی بکار گرفته شده در ارائه متن قانون
۳۴	مجموعه قوانین
۸۰	نهادهای اجتماعی و حقوقی هیتی ها در آسیای صغیر
۸۱	تاریخ و توسعه قوانین هیتی ها
۸۴	طبقه بندی های حقوقی
۸۴	قتل
۸۵	ضرب و جرح
۸۶	آدم ربایی
۸۶	ایراد خسارت به اموال
۸۷	ورود به عنف به منزل دیگری و سرقت
۸۸	سرقت
۹۰	جادوگری
۹۱	جرایم جنسی
۹۳	قوانین ازدواج

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
دستمزدها ، اجرت‌ها و اجاره‌ها.....	۹۶
هزینه‌ها.....	۹۸
سوابق دادگاهها.....	۹۸
اعمال و اجرای قانون دادگاهها.....	۹۹
اعضاء دادگاهها.....	۱۰۰
تحقیقات.....	۱۰۳
اسناد و مدارک.....	۱۰۴
احکام و استیناف‌ها.....	۱۰۴
جریمه‌های نقدی.....	۱۰۵
مجازات اعدام.....	۱۰۶
تبعید.....	۱۰۷
اجرای حقوق خصوصی.....	۱۰۷
نهادهای اجتماعی ساختار جامعه هیتایی.....	۱۰۹
پادشاه.....	۱۰۹
ملکه.....	۱۱۱
ثروتمندان و قدرتمندان.....	۱۱۲
بردگان.....	۱۱۳
خانواده.....	۱۱۷
نقش زنان.....	۱۱۹
قتل در قوانین هیتی‌ها.....	۱۲۲
قتل‌های قانونی.....	۱۴۵
قتل در راستای دفاع مشروع.....	۱۴۶
خلاصه.....	۱۴۶
Text of the Laws.....	1

دیباچه

قوانین هیتی‌ها: جلوه‌ای از «تمدن» حقوقی خاور باستان

۱. الواحی که باستان‌شناسان در نیمه نخست سده بیستم میلادی در منطقه خاور نزدیک و جنوب ترکیه کشف نمودند، مرکز تولد «تمدن» حقوقی را از غرب باستان به شرق باستان منتقل کرد، زیرا ترجمه تدریجی متون نقش بسته بر این الواح^۱ نشان داد که از حدود ۲۱۰۰ پیش از میلاد اقوامی در این منطقه‌ها زندگی می‌کردند که سعی داشتند روابط شخصی و اجتماعی خود را در چارچوب مقرراتی تنظیم و بعضاً ضابطه‌مند کنند.

از ویژگیهای این متون که از آنها تحت عنوان قانون نامه (کُد) یاد می‌شود، این است که در خصوص کلیه جنبه‌های زندگی اجتماعی، بدون فصل بندی یا دسته بندی این جنبه‌ها و رعایت روش و اصولی که امروز در تدوین قوانین مدنی، بازرگانی، کیفری و..... به کارگرفته می‌شود، مقرراتی را پیش بینی کرده‌اند.

۱- ر. ک. بادامچی، حسین (به کوشش)، تاریخ حقوق بین النهرین باستان، آغاز قانونگذاری، طرح نرو، چاپ نخست، ۱۳۸۲، ص ۲۸ و بعد.

۲. از جمله این کُدها یا مجموعه مقررات که در سالهای ۱۹۰۷ - ۱۹۰۶ میلادی در جنوب ترکیه (منطقه بغازکوی) از دل خاک بیرون کشیده شد، قانون نامه یا قوانین هیتی‌ها است. از هیتی‌ها (حت) که در هزارهٔ دوم پیش از میلاد زندگی می‌کردند، در تورات (سفر پیدایش، باب پانزدهم، آیات ۱۲ تا ۱۹) نیز نامبرده شده است و اسرائیلیان هنگامی که به ارض موعود رسیدند آنها را جزء ساکنان فلسطین یافتند.^۱

قوانین هیتیایی دارای دو روایت است: یک روایت قدیم، مربوط به سالهای ۱۶۵۰ تا ۱۵۰۰ پیش از میلاد و یک روایت جدید که مربوط به ۱۵۰۰ تا ۱۱۸۰ قبل از میلاد است.

متن قانون نامهٔ هیتیایی شامل دویست بند یا ماده است که مواد ۱۱۴ تا ۱۱۸ و ۱۳۳ تا ۱۴۱ آن مخدوش شده یا مبهم است و پس از قانون نامهٔ حمورابی (۲۸۲ ماده) - در میان الواحی که تاکنون کشف و ترجمه

۱- ر. ک. بهزادی، رقیه، قوانین بر سنگ نوشتهٔ هیتی‌ها، مجلهٔ حقوقی دادگستری شماره ۲۶، ۱۳۷۸، ص ۱۰؛ همچنین ر. ک. گرنی، آلیور، هیتی‌ها، ترجمهٔ رقیه بهزادی، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، (پژوهشگاه)، ۱۳۷۱، ۲۶۴ صفحه.

۲- ر. ک. توفیل، مایک، قانون نامهٔ حمورابی، ترجمه و حواشی کامیار عبدی، سازمان میراث فرهنگی، چاپ نخست، سال ۱۳۷۳، ص ۷ و بعد.

3 - Cf. Laingui (A.), Histoire du droit pénal, PUF, Que - sais - Je ?, 2e édition, 1993, pp. 10 - 11.

شده است - از جمله مفصل ترین قانون نامه بین النهرینی (میان رودانی) تلقی می گردد.

همانگونه که پیشتر نیز گفته شد، تعداد معدودی از مواد این قانون نامه به جرائم و مجازاتها (حقوق کیفری) تعلق دارد. قوانین هیتی‌ها نسبت به قوانین حمورابی - که به نظر عده ای از مورخین مقدم بر هیتی‌ها و به عقیده بعضی دیگر، معاصر با آنها است - از شدت کمتری در زمینه کیفرها برخوردار است، چنانکه - به عنوان مثال - در بیشتر موارد پرداخت غرامت، رد مال، حیوان یا برده به بزه دیده جرائمی چون قتل (مثلاً ماده ۲)، نفض عضو (ضرب و جرح مثلاً مواد ۱۱، ۸، ۷)، آدم ربایی (ماده ۱۹)، سرقت (مواد ۵۷ و ۶۳)، ... پاسخ کیفری به جرم (ضمانت اجرای کیفری) محسوب می شده است؛ اگر در قانون نامه حمورابی برای ۳۴ جرم اشکال گوناگون کیفر مرگ پیش بینی شده است، در قوانین هیتی‌ها تنها برای ۱۰ جرم که به جزء یک مورد (ماده ۱۶۶) بقیه شامل روابط جنسی نامشروع یا مقاربت با حیوانات می شود، این کیفر پیش بینی شده است (مواد ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۵ الف، ۱۹۵ ب، ۱۹۷، ۱۹۹)؛ در قانون نامه حمورابی جرائم چندی مشمول مجازات قطع عضو می شدند در صورتیکه در قوانین هیتی‌ها، به شرحی که در اثر حاضر آمده است، فقط برای یک بزه آن هم زمانی که برده ای مرتکب سرقت و حریق عمدی می شود این نوع پاسخ کیفری پیش بینی شده است و.....

صرفنظر از بحث‌های تخصصی - فنی - حقوقی در مورد قوانین هیتی‌ها و بطور کلی درباره میزان اعتبار حقوقی و لازم‌الاتباع بودن مفاد قانون نامه‌های بین‌النهرین باستان، با بررسی این مقررات می‌توان نظام اجتماعی، کشاورزی، خانوادگی، تا اندازه‌ای نظام سیاسی و بطور کلی باورها و ارزشهای اساسی رایج در آن عصر را شناخت و بدین سان، به نسبی بودن بخش عمده‌ای از ارزشهای کیفری، یعنی ارزشهایی که نقض آنها جرم انگاری شده است، از یکسو و به استمرار تعدادی از ضمانات اجراهای کیفری در زمان و مکانهای مختلف، از سوی دیگر پی‌برد.

۳. قوانین هیتی‌ها، قانون نامه‌ای از آسیای صغیر در واقع شامل ترجمه سه متن انگلیسی است:

- «قانون نامه هیتی‌ها» که پژوهشگر آمریکایی، پروفیسور هری هافتر - به تعبیر عده‌ای بزرگترین هیتی‌شناس آمریکایی - آن را قبلاً در سال ۱۹۶۳ میلادی به انگلیسی ترجمه کرده و در سال ۱۹۹۵ میلادی با ویرایش دوباره در کتاب خانم پروفیسور راث (ROTH) به چاپ رسانده بود، در قالب دو روایت به ترجمه و ویرایش همراه با مقدمه‌ای به نوشته هری هافتر در متن اول آمده است.
- متن دوم، «نهادهای اجتماعی و حقوقی هیتی در آسیای صغیر» است که به قلم پروفیسور هری هافتر به رشته تحریر درآمده است.
- و بالاخره متن سوم، «قتل در قوانین هیتی» نیز به قلم همین نویسنده نگاشته شده است.

۴. سرکار خانم فرناز اکبری رومنی، کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی از دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی و وکیل دادگستری، پیشتر - در سال ۱۳۷۹ خورشیدی - متن قوانین هیتی‌ها را که گوتزه، پژوهشگر آلمانی تبار آمریکایی، در سال ۱۹۵۰ میلادی به انگلیسی ترجمه کرده بود نیز به فارسی برگردانده است.^۱

اکنون ایشان، بنا به پیشنهاد نگارنده، با وجود مشغله‌های زیاد خانوادگی و حرفه‌ای، به لحاظ علاقه‌ای که به مباحث تاریخ حقوق کیفری و نیز آشنایی و انسی که به زبان انگلیسی دارند، سه متن پیش گفته را نیز - به شرحی که در اثر حاضر ملاحظه خواهید کرد - با رعایت امانت و در حد توان به شیوایی به فارسی ترجمه کردند.

ناگفته پیداست، این اثر سرکار خانم فرناز اکبری رومنی نیز به غنی شدن ادبیات و منابع^۲ تاریخ حقوق کیفری که به عنوان دو واحد درسی

۱- اکبری رومنی، فرناز، درآمدی به قوانین هیتی، مجله حقوقی و قضایی دادگستری، شماره ۳۱، سال ۱۳۷۹، صص ۸۷-۱۲۲.

۲- افزون بر منابعی که در پانویست‌های دیباچه حاضر به آنها ارجاع داده شد، کتاب‌ها، مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های دیگری نیز در زمینه تاریخ حقوق کیفری در سالهای اخیر به زیور چاپ آراسته شده است. از جمله:

- امیدی، جلیل، تاریخ حقوق، نشر احسان، ۱۳۸۳، ۴۳۰ صفحه.

- امین، سید حسن، تاریخ حقوق ایران، انتشارات دایره المعارف شناسی ایران، ۱۳۸۲، ۸۴۸ صفحه.

- امین، ساوا، اوردالی در حقوق کیفری بین‌النهرین باستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات، ۱۳۸۳.

- زرنگ، محمد، تحول نظام قضایی ایران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، دو جلد، ۱۳۸۱، جلد نخست ۵۰۵ صفحه و جلد دوم ۳۲۹ صفحه.

اختیاری در دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی ارائه و تدریس می‌گردد، کمک خواهد کرد، به ویژه اینکه در خصوص مقررات باستانی آسیای صغیر، بطور کلی و قوانین هیتی‌ها، بطور خاص، در زبان فارسی آثار چندانی به چشم نمی‌خورد.

۵- نگارنده وظیفه خود می‌داند که با نگارش این دیباچه مختصر در واقع از مترجم محترم قوانین هیتی‌ها: *قانون نامه‌ای از آسیای صغیر*، صمیمانه سپاسگزاری کند و همین جا فرصت را مغتنم شمرده، از جناب آقای حسین بادامچی، دانشجوی دکتری تاریخ حقوق در دانشگاه جان هاپکینز (آمریکا)، نیز که متون سه گانه تشکیل دهنده کتاب حاضر را با

- دانش، یوسف، توسعه و پیشرفت قانون، تفسیری بر قوانین حمورابی و مگنا کارنا، برگردان حبیب‌رزی علی‌عمرانی، نشر ذهن آویز، ۱۳۸۲، ۲۱۶ صفحه.

- ساکت، محمد حسین، دادرسی در حقوق اسلامی (سرشت و سرگذشت نهاد دادرسی و سازمانهای وابسته از آغاز تا سده سیزدهم هجری)، نشر میزان، ۱۳۸۲، ۷۰۱ صفحه.

- سلیمانی، حسین، عدالت کیفری در آیین یهود، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب، قم، ۱۳۸۴، ۵۲۰ صفحه.

- فلور، ویلم، نظام قضایی عصر صفوی، ترجمه حسن زندیه، انتشارات حوزه و دانشگاه، قم، ۱۳۸۱، ۱۸۳ صفحه.

- گرمی، محمد باقر، مقدمه ای بر نظام کیفری ایران باستان، انتشارات خط سوم، ۱۳۸۰، ۲۳۱ صفحه.

- مارنیتز، رنه، تاریخ حقوق کیفری در اروپا، ترجمه محمد رضا گودرزی بروجردی، انتشارات محمد، ۱۳۸۲، ۲۳۸ صفحه.

- مهدی زاده، مهدی، فرایند تاریخی تدوین و تصویب قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ و تحولات بعدی آن، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۷۶، ۱۸۹ صفحه.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و بادامچی، حسین [برگردان]، تاریخ حقوق کیفری بین النهرین، انتشارات سمت، ۱۳۸۳، ۲۹۸ صفحه.

علاقه و انگیزه در اختیار ما قرار داده است صمیمانه قدردانی و برای او
آرزوی کامیابی در تحصیلات دکتری نماید.

علی حسین نجفی ابرندآبادی

تهران، ۴ اردیبهشت ۱۳۸۴ خورشیدی

مقدمه مترجم

از میان تمدنهای کهن و اقوام باستانی، تمدن هیتی یکی از برجسته ترین تمدنهای شناخته شده‌ای است که در بررسی و مطالعه تاریخ این اقوام بدان بر می‌خوریم. تا اوایل قرن نوزدهم، هیتی‌ها را جزئی از مصریان باستان می‌دانستند و در کتاب تورات در خصوص آنها مطالبی ذکر شده بود، از جمله آنکه هیتی‌ها از نسل نوادگان نوح نبی (ع) و از فرزندان حِت می‌باشند و حِت نیز خود یکی از فرزندان حَم و کنعان است.^۱

در سال ۱۸۳۴ یک معمار فرانسوی بنام تِکسیه^۲ به خرابه‌هایی باستانی نزدیک بغازکوی برخورد می‌کند، لکن از آنجایی که گمان نمی‌رفت در این منطقه تمدنی ایجاد شده باشد، بعد از مدتی این اتفاق به فراموشی سپرده می‌شود. اما در سال ۱۹۰۵ یک تیم باستان‌شناسی

۱- البته در مورد نژاد هیتیا اختلاف نظر وجود دارد. عده‌ای آنها را اقوام هند و اروپایی می‌دانند، اما اگر به متون تورات رجوع شود، این گونه به نظر می‌رسد که از نژاد سامی باشند. م

آلمانی شروع به بیرون آوردن الواح سفالین هیتی، به خط میخی، از میان خرابه های بجا مانده از آن دوران می‌نمایند.

بر طبق آخرین اطلاعاتی که تا کنون بدست ما رسیده، هیتی‌ها از ساحل دیگر دریای سیاه به آسیای صغیر آمدند. آنها ابتدا در آسیای صغیر و در جنوب فلات آناتولی در محلی که امروزه بنام بغازکوی معروف است ساکن شده^۱ و ملتی قدیمی را تشکیل دادند که بعدها گستره تمدن آنها نواحی بزرگی از آسیای صغیر و سوریه را اشغال نمود. اساس و شالوده این تمدن قدیمی در حدود سده هجده قبل از میلاد ایجاد شد و طی قرون بعد، با رشد و توسعه و قدرت گرفتن این قوم، اندک اندک تمام سرزمینهای میان لبنان و فرات به تصرف آنها درآمد.

بنظر برخی از باستان شناسان هیتی‌ها، اولین قوم هندو اروپایی در آسیای صغیر بشمار می‌روند. در زمان ورود آنها، ساکنانی در این سرزمین زندگی می‌کردند که ریشه های آن هنوز مشخص نیست، لکن به آنها حتی می‌گفتند. هیتی‌ها با مردم بومی درآمیخته تا آنجائیکه نام خود را از آنها اقتباس کردند. آنان کنترل شهر اصلی را در دست گرفته و آنرا پایتخت خود قرار دادند. (تصاویر شماره ۱-۴)

لازم به ذکر است هات توسا^۱، در اکثر ادوار تاریخی این سلسله، به عنوان پایتخت و مقر حکومتی هیتیان محسوب می شد. لکن پیش از آن، کوسارا^۲ اولین پایتخت هیتی ها بوده است. سپس با روی کار آمدن شاه آنتیا^۳ و با توجه به سیاستهای وی در گسترش قلمروهای هیتی، پایتخت جدیدی ایجاد می شود که بغازکوی نام داشته و بعدها به هات توسا تغییر نام می یابد. در سالیان بعد، آنتیا بنا به دلایل نامعلومی، پایتخت را از هات توسا به کول تپه^۴ انتقال داده و هات توسا متروک می ماند. (تصاویر شماره ۵-۷)

مدتها بعد در زمان شاه لابارنا^۵ و مقارن با رشد و توسعه امپراطوری هیتی، هات توسا مجدداً توسط وی بازسازی شده و به عنوان پایتخت انتخاب می گردد، به همین دلیل نیز لابارنا، نام خود را به هات توسیلی^۶ یعنی مرد هات توسا تغییر می دهد.

اگرچه امپراطوری هیتی به اندازه سایر امپراطوری های قدیمی (از قبیل مصر، آشور، بابل، یونان، پارس و روم) مشهور نیست، اما در نقطه اوج قدرت خود با مصریان و آشوری ها بر سر کنترل منطقه ای که امروزه سرزمین فلسطین نامیده می شود به جنگ پرداخت که تفصیل آن

۱ - Hattusas , Hattusha

۲ - Kussara

۳- برای اطلاع بیشتر در خصوص اسامی پادشاهان هیتی ر. ک پیوست.

۴ - Kultepe

۵ - Labarna

۶ - Hattusili

در داستانهای قدیمی کتاب مقدس آمده است. در سال ۱۲۸۸ قبل از میلاد نیز جنگی میان هیتی‌ها و مصریان بر سر سوریه که از لحاظ تجاری قدرت بزرگی محسوب می‌شد، در گرفت^۱ لکن با ازدواج دختر هات توسیلی سوم و فرعون رامسس دوم منجر به معاهده صلح گردید.^۲

قدر مسلم این است که هیتیها در طول زمان، امپراطوری قدرتمند و بزرگی را تشکیل داده و جزو قدرتهای بزرگ منطقه آسیای صغیر و به عبارت بهتر غرب آسیا بودند تا آنجائیکه امپراطوری هیتی بر آناتولی گسترده شد و در سال ۱۵۹۴ قبل از میلاد آنچنان قدرتمند گردید که به بابل حمله کرد و آنرا شکست داد.

تاریخ سلطنت هیتی به سه دوره تقسیم می‌شود: سلطنت کهن^۳ (۱۷۰۰ تا ۱۵۰۰ ق.م) سلطنت میانه^۴ (۱۵۰۰ تا ۱۴۰۰ ق.م) و دوره مجلل سلطنت نوین یا جدید یا دوره امپراطوری^۵ (۱۴۰۰ تا ۱۱۹۰ ق.م).

-
- ۱- این جنگ که نبرد قادش (Kadesh) نام داشت از جمله بزرگترین نبردها در دوره امپراطوری هیتی بشمار می‌رفت که در زمان پادشاهی موئالی و رامسس دوم در مصر صورت گرفت.
 - ۲- هیتی‌ها مردم جنگو و سلحشوری بوده و در فنون جنگی نیز بسیار مهارت داشتند. بیشتر شهرت آنان در جنگاوری بواسطه ارابه‌های بسیار عالی بود که سلاح اصلی آنان در جنگ محسوب می‌شد. وزن این ارابه‌ها بسیار سبک بوده و هر ارابه دو تا سه سرباز را درون خود جای می‌داد و توسط اسبهایی که در این خصوص آموزش دیده بودند حمل می‌شد. (تصاویر شماره ۹۸)

3 - The Old Kingdom

4 - The Middle Kingdom

5 - The New Kingdom

در دوره سلطنت کهن و در میان معدود مدارک بجای مانده، با فرمانهایی از تلی پینو^۱، یکی از پادشاهان این دوره روبرو می‌شویم. از این مدارک بر می‌آید که لابارنا سرسلسله این دوره بوده و نام او به همراه نام همسرش تاواناناس^۲ در تمام فرمانها به چشم می‌خورد. پایتخت اصلی هیتی‌ها در این دوره شهر کوسارا بوده است.

دوره سلطنت میانه با مرگ تلی پینو آغاز شده و مقارن با سلطنت پادشاه هفدهم از مصر می‌باشد. در این دوره با گسترش قلمرو امپراطوری هیتی و لشکرکشی‌های پادشاه تاتموس سوم مواجه می‌شویم. این دوران عمدتاً دوران جنگها و معاهدات فرامرزی این تمدن است.

اولین پادشاه دوره جدید سوپی لولیاما^۳ می‌باشد. شروع سلطنت او مقارن با بازسازی هات توسا و تنظیم امور در سرزمینهای هیتی بوده است. در زمان این پادشاه، هیتی‌ها به میتانی حمله کرده و پایتخت آن را غارت کردند و بر مناطق شمالی سوریه تسلط یافته و تانزدیکی دمشق پیشروی نمودند.

تمدن هیتی در سده دوازده قبل از میلاد مورد تهاجم اقوام خنارجی قرار گرفته و پس از مدت کوتاهی سالهای طلایی تمدن آنها بطور اسرارآمیزی رو به افول گرائید.

1 - Telipinu

2 - Tawannannas

3 - Suppiluliuma

هیتی‌ها کدهای حقوقی مدونی برای حمایت از حقوق شهروندان داشتند که در زمان خود از جمله پیشرفته ترین قوانین محسوب می شد. این کدها در قالب الواحی که تا این تاریخ قدیمی ترین الواح هندو اروپایی هستند شامل دویست ماده قانونی به خط میخی است^۱ که ناظر بر مسائل مختلف اجتماعی، حقوقی، اداری، اقتصادی و... می باشند. تاریخ وضع این قوانین به دوره پیش از قوانین حمورابی و یا حداقل به دوران معاصر با تدوین و تنظیم آن قانون باز می گردد^۲. البته دقیقاً مشخص نیست که چه کسی این قوانین را تدوین نموده است لکن با توجه به زبان متون، ظاهراً تدوین آن مقارن با سلطنت تلی پینو بوده است.

سیستم اجتماعی حاکم بر تمدن هیتی سیستم فئودالی بود، زیرا هیتی‌ها مردم فلات ها و استپ ها بوده و عمدتاً به دامداری و کشاورزی اشتغال داشتند. هر چند قلمرو هیتی در میان شاهراه مواصلاتی شرق و غرب بود، لکن بر خلاف فینیقی ها کمتر به انجام

۱- خط هیتی‌ها ابتدا خط آکدی بوده ولی سپس خط میخی هیتیایی در زمان سلطنت هات توسیلی اول جایگزین آن می شود. هیتی ها نگاشتن بر روی گل پخته را از بابلی ها آموختند. خط میخی هیتی از چپ به راست و آنگاه از راست به چپ نگاشته می شد که البته در کنار آن از خط هیروگلیف نیز استفاده می شده و برای مردم هیتی بسیار سهل الفهم بوده است. (تصاویر شماره ۲۰ - ۲۲)

۲- عده ای معتقدند که این قوانین رونوشتی از قوانین حمورابی است که البته جنبه های انسانی آن نمود بیشتری دارد. ولی به نظر می رسد این قوانین با توجه به الگوهای فرهنگی سومر باستان تدوین شده اند.

امور تجاری مشهور می‌باشند. هیتی‌ها با توجه به معادن آهن در کوههای واقع در مرزهای ارمنستان، اولین قومی بودند که از آهن در سلاحهای خود استفاده کرده و آنرا در انحصار خود داشتند از اینرو بجای تجارت بیشتر به نظامی‌گری می‌پرداختند.

البته باید خاطر نشان کرد که تجارت در میان هیتی‌ها متروک نبوده و جایگاه ویژه‌ای داشت و بطور کلی تجارت در میان تمدنهای آن روزگار امری رایج و شناخته شده بوده است.

برخی از باستان‌شناسان هیتی‌ها را افرادی بی ذوق و تنبل و خالی از احساسات و عواطف هنری دانسته که از خلق زیباییها دوری می‌جستند، لکن چنانچه دقت کنیم به شواهدی بر می‌خوریم که گویای عکس این حالت است. سنگ نوشته‌ها، اشیاء دست ساخته، از جمله دروازه شیر در بغازکوی، تندیس گاوهای دوقلوی تراکوتا و سفالگریهای متعدد و... از جمله این موارد هستند. (تصاویر شماره ۱۰-۱۵)

عقاید مذهبی آنان چندگانه، آزاد و در عین حال پیچیده بود. آنها نمادها و خدایان متعددی را می‌پرستیدند که از جمله آنها پادشاهان سابق و خدایان محلی و افسانه‌ای و خدایان کشور های همسایه بود. ظاهراً هیتی‌ها با شکست کشورهای مغلوب، خدایان آنها را با تغییراتی وارد دین خود می‌کردند. بعضی از مشهورترین این خدایان امروزه در موزه های ترکیه نگهداری می‌شوند.

آنها برای شاه قداست خاصی قائل بوده و با هر کس که اعتبار و قداست او را مورد تردید قرار می‌داد، برخورد بسیار شدیدی می‌کردند. شاه مالک همه چیز از جمله اراضی زراعی محسوب می‌شد و کشاورزان هر ساله حصه‌ای خاص از محصولات خود را به عنوان مالیات برای پادشاه در نظر می‌گرفتند. از طرفی اعتقاد به جادوگری و آلودگی‌های ناشی از آن و برخورد کیفری با فاعل این گونه اعمال، دلالت بر وجود اعتقادات خرافی در آن جامعه دارد.

با بررسی الواحی که در نجد آناتولی ترکیه بدست آمده و بجا مانده از تمدن درخشان هیتی‌ها است، می‌توان به این امر پی برد که علیرغم اینکه هیتی‌ها از نظر تشکیلات اداری و تقسیمات کشوری در زمان خود پیشرفته محسوب میشدند اما دارای جامعه‌ای طبقاتی بوده و در کنار افراد آزاد، بردگان نیز وجود داشتند.

نظام کیفری حاکم بر تمدن هیتی چه از لحاظ شکلی و چه از لحاظ ماهوی دارای اهمیت خاصی است. از لحاظ شکلی در آن دوره دو نوع دادگاه وجود داشت: یکی از دادگاه‌ها از مشایخ و هیأت مردمی تشکیل شده و به دعاوی مختلفی رسیدگی می‌کرد و دادگاه دیگر، دادگاه شاهی، متشکل از نمایندگان شاه و دارای صلاحیت دوگانه بود: تجدیدنظر در احکام دادگاههای مردمی و رسیدگی به جرائم خاص.

از لحاظ ماهوی چیزی که برای ما حائز اهمیت است، ضمانت اجراهای کیفری آن دوره است که اغلب به صورت جریمه نقدی و

جبران خسارت بوده و اصولاً خفیف می‌باشند. پرداخت غرامت از طریق تعیین مقدار مشخصی نقره که وجه رایج آن زمان بوده است صورت می‌گرفت. اعدام و مجازاتهای بدنی محدود به موارد خاصی بوده و کمتر اعمال می‌شده است به عنوان مثال در خصوص برخی از جرائم همانند جادوگری، مجازاتهای شدیدی نسبت به محکومین اجرا می‌شد.

در این رژیم حقوقی، جهت جلوگیری از انتقام خصوصی ابتدائاً تأسیس حقوقی مقابله به مثل (قصاص) مورد پذیرش قرار می‌گیرد که سپس تبدیل به پرداخت غرامت (دیه) می‌گردد. اصول مهم شناخته شده در حقوق کیفری امروزی نظیر اصل شخصی بودن مجازاتها در آن سیستم شناخته نشده بود از اینرو در مواردی مسئولیت کیفری یک مسئولیت جمعی بشمار می‌رفت. اصل قانونی بودن جرائم و مجازاتها و همچنین اصل برائت نیز در آن قانون صراحتاً ذکر نشده است.

در این رژیم حقوقی طبقه بندی کاستی^۱ هیتی (طبقاتی بودن جامعه) نیز مشهود است و بر طبق آن تعلق طبقاتی، جنسیت بزهکار یا بزه دیده از مهمترین عوامل تعیین میزان مجازات است.

نکته قابل توجه دیگر اینکه در مقایسه قانون هیتی با قانون حمورابی به وجوه مشترک زیادی برخورد می‌کنیم که شاید ناشی از همخوانی زندگی آنها و معاصر بودن این دو تمدن و تأثیرپذیری از یکدیگر باشد.

اعتقاد به قداست مقام سلطنت، وجود عقاید خرافاتی، طبقاتی بودن جامعه و وجود نظام برده داری و انعکاس موارد مربوطه در دو قانون همگی از وجوه اشتراک این دو قانون است، هر چند که نحوه واکنش و یا به عبارت دیگر ضمانت اجراهای کیفری در قانون حمورابی بسیار شدیدتر بوده، اما این امر نافی تشابهات دو قانون نیست.

مجموعه قوانین هیتی که پیش روی دارید برگردانی از نسخه ترجمه شده متن الواح میخی است که پروفیسور هری هافنر آنرا به زبان انگلیسی برگردانیده است. لذا کسانی که ترجمه اول از مجموعه قوانین هیتی از سوی مترجم را در اختیار دارند^۱ از مقایسه آن با این ترجمه و اختلافات موجود در برخی موارد آن نباید به شگفتی افتند، زیرا ترجمه اولیه از روی نسخه آلبرت گوتزه صورت گرفته بود که ایندو در ترجمه الواح در برخی کلمات و اصطلاحات بایکدیگر اختلاف نظر داشتند.

بدلیل بدیع بودن موضوع کتاب، در برخی از موارد جهت درک صحیح مفاهیم حقوقی خواننده گرامی گاه نیازمند مطالعات جانبی نیز می‌باشد که در هر مورد ارجاعات لازم ارائه شده است. دغدغه مترجم استفاده از واژگان فارسی و تا حد امکان فارسی نویسی است که در این زمینه سعی شده ضمن رعایت امانتداری از ترجمه تحت اللفظی متون خودداری شود. اما در برخی از موارد به دلیل فقدان معادل‌های مناسب

۱- ر.ک. اکبری رومنی، فرناز، درآمدی به قوانین هیتی، مجله حقوقی و قضایی دادگستری، شماره ۳۱،

از همان واژگان لاتین استفاده شده است. از آنجایی که برخی از تأسیسات حقوقی و اصطلاحات ذکر شده برای مترجم نیز آشنا نبوده است، متن انگلیسی قوانین هیتی در انتهای کتاب به عنوان پیوست ارائه شده است.

سرانجام با امید به اینکه ترجمه حاضر با توجه به اندک بضاعت علمی مترجم، برای درک گوشه‌ای از تمدن کهن و درخشان هیتی مؤثر واقع شده و سرآغاز پژوهشهای علمی و تحقیقاتی دیگری در این زمینه باشد، بر خود فرض می‌دانم از استاد محترم جناب آقای دکتر علی حسین نجفی ابرند آبادی که همواره عنایت خاصی نه تنها در به انجام رسانیدن این اثر، بلکه در رشد و غنای علمی ادبیات حقوقی دارند، چنانچه از هیچ گونه کمکی در این زمینه مضایقه نکرده و با نگارش دیباچه خود بر آن مهر تأیید زدند، تشکر و قدردانی ویژه نمایم.

از دیگر عزیزانی که در انجام این پژوهش مرا یاری دادند از جمله جناب آقای حسین بادامچی که در تهیه متون اصلی تلاش فراوان کردند، جناب آقای دکتر علیرضا میلانی که در ترجمه و معادل‌گزینی برخی از واژه‌ها همکاری سازنده و راهگشایی داشتند، جناب آقای مهدی حاج محمدی، مدیر محترم انتشارات حقوقی که از چاپ و انتشار اثر حاضر استقبال کردند نیز صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم.

فرناز اکبری رومنی

اردیبهشت ماه ۱۳۸۴